

УДК 371.16–057.212

КОМПЛЕКС ОСОБИСТІСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ МЕНЕДЖЕРА ОСВІТИ

Любов Кравченко

*Полтавський державний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
вул. Остроградського, 2, 36000 Полтава, Україна*

Проаналізовано потреби, шляхи і засоби створення комплексу особистісних технологій менеджера освіти у процесі неперервної педагогічної підготовки. Особливу увагу приділено методам конструювання технологій здорового способу життя, самоіміджування, особистісної привабливості керівника.

Ключові слова: менеджер освіти, педагогічна технологія, здоровий спосіб життя, імідж, особистісна привабливість, самопрезентація.

Управлінська діяльність в освіті – праця значної напруженості. Тому, хто здійснює її, доводиться бути в стані постійної відповідальності за багатьох людей. Це потребує постійної уваги до власного здоров'я, до самопочуття учасників педагогічного процесу, турботи про життя і здоров'я дітей. Ці проблеми досліджували вітчизняні й зарубіжні вчені – Т. Давиденко, Л. Карамушка, Н. Коломінський, А. Найн, В. Монахов, Ю. Палеха, Б. Паригін, Т. Сакамато, Г. Серіков, В. Шепель та ін. Проте недостатньо опрацьований з погляду інтеграції сучасних досягнень педагогічної науки, теоретичного менеджменту та досвіду управлінської діяльності в різних організаціях технологічний підхід у конструюванні комплексу самовиховних і виховних моделей особистості керівника.

Ми ставили за мету охарактеризувати технологічні аспекти самопрезентації менеджера освіти, реалізовані у комплексі індивідуально-рефлексивних технологій самотворення і самозбереження особистості в інтегрованому педагогічному середовищі.

Щоб плідно працювати, передбачати розвиток фізичних ресурсів власного організму, значно продовжити свою активну діяльність, зокрема й управлінську, менеджер освіти повинен виробити власну технологію здорового способу життя. Наука і практика довели, що наявний прямий зв'язок між фізичним здоров'ям керівника освіти і якістю його професійної діяльності. З огляду на це сьогоднішньому і майбутньому менеджеріві важливо мати не лише знання про здоровий спосіб життя (управлінська ортобіотика, медична валеологія, педагогічна валеологія), а й володіти технологічними прийомами і засобами самоконтролю за власним здоров'ям.

Педагогічна валеологія – це новий напрям у науці про системно-інтегративну освіту, який вивчає з медико-педагогічних позицій діяльність, спрямовану на збереження і зміцнення здоров'я учасників навчально-виховного процесу [4]. За словами В. О. Сухомлинського, “...турбота про здоров'я – це найважливіша праця вихователя” [6, с. 87].

Менеджер освіти – головна особистість, яка несе відповідальність за здоров'я учасників освітнього процесу. Він повинен розуміти і знати специфіку процесів збереження їхнього здоров'я, власним прикладом демонструвати здоровий спосіб життя, відповідальне ставлення до свого здоров'я як провідного професійного ресурсу. Керівник, що усвідомлює необхідність цілеспрямованої діяльності зі збереження і зміцнення здоров'я, зуміє ефективно впливати на підлеглих та забезпечити нормальний фізичний і психічний розвиток молодого покоління.

Технологія здорового способу життя менеджера освіти базується на двох ознаках:

- наявність в його свідомості світоглядних стереотипів, які стверджують самоцінність особистого здоров'я;
- чітке визначення провідних умов побудови індивідуального способу життя, заснованого на збереженні здоров'я [8].

У контексті управлінської ортобіотики пізнання себе означає розуміння того, що людині ніколи не пізно зайнятися власним здоров'ям. Це дає шанс продовжити активне життя, повноцінно використати час, наданий генофондом, кар'єрою і долею. Складовими ортобіозу є “чотири радості” – духовна, м'язова, радість від їжі, радість від доброзичливого ставлення до людей [9, с. 403]. Вони сприяють зміцненню душі й тіла, тривалій працездатності. Технології здорового способу життя є різноманітними. До уваги беруть вік (для людей похилого віку, молоді тощо), потреби і можливості загартування організму (наприклад, методики П. Іванова, Ю. Власова), особливості професії тощо [2].

Менеджер, зацікавлений у тривалому активному професійному житті, відповідально ставиться до свого фізичного, психічного і морального здоров'я. Це ставлення визначається режимом життя, трудовими ритмами і їхньою специфікою в організації освіти, умовами внутрішнього середовища навчального закладу. Головна умова оптимізації здорового способу життя – наявність в арсеналі керівника об'єктивної інформації про стан здоров'я, особливості функціонування власної біосистеми (діапазон емоційних виявів сприйняття світу, людей; схильність до психосоматичних відхилень – неврозів, емоційних зривів чи депресій; специфіка біоритмів – розподіл людей на “сов” і “жайворонків”; чергування періодів фізичних і розумових навантажень; особливості пріоритетів у харчуванні та ін.). Важливими у підготовчих процедурах до впровадження технології здорового способу

життя є передусім результати обстеження лікарів. Практика роботи в організації освіти свідчить, що менеджерами здебільшого стають люди 30–40 років. А в цей період в людському організмі виявляється “синдром захворювань” як результат його природного старіння. Менеджер повинен знати стан здоров’я власного організму, його природні і набуті властивості, можливості впливу негативних та позитивних чинників, специфічні умови праці, екологію середовища. Тільки після кваліфікованого визначення цих аспектів, реального співвіднесення їх з власними можливостями й потребами конструюється індивідуальна технологія здорового способу життя.

Конкретними засобами такої технології є режим дня, режим харчування, режим рухових (фізичних) навантажень, режим праці. Стартовою позицією технології має бути загальний стан організму, типовий у повсякденному виявленні й самопочутті. Для початку фізичних навантажень, дієтичного харчування, різкої зміни в режимі праці тощо необхідне постійне спостереження лікаря навчального закладу чи медичної сестри. Суттєвий психологічний аспект – залучення до впровадження технологій здорового способу життя групи вчителів, адміністративних працівників закладу (установи). Керівник власним прикладом доводить, що самозбереження людини в організації освіти не є самоціллю, воно необхідне для забезпечення активної професійної діяльності в складних умовах педагогічного середовища.

Рухова активність – запорука здоров’я всіх органів і систем людського організму [2]. Організм повинен мати можливість реального тренування м’язів і перебування їх у робочому тонусі. М’язи не повинні бути “нарощеними”, вони мають бути пружними і міцними. Для цього слугує метод рекреації – відновлення і підтримки необхідної для організму фізичної витривалості. Найпростішими прийомами рекреації є щоденні фізичні тренування. За рекомендаціями японських авторів, навантаження на організм має тривати не менше 90 хв щодня. Інші рекомендації розподіляють час фізичних навантажень відповідно до робочих і вихідних днів (у робочий день – не менше 1 год, у вихідні – 2–3 год) [1]. Ці навантаження можуть охоплювати також фізичні роботи (вдома, на дачі тощо). Якщо після таких занять з’являється перевтома, порушується сон, то це означає, що наявне перевантаження, отже, тривалість та інтенсивність фізичних вправ треба зменшити.

Релаксація як метод усунення нервового напруження виявляється у виробленні власної техніки позитивних емоцій. Люди по-різному реагують на однакові подразники, проте результат однаковий: психічне перенапруження сприяє руйнуванню нервової системи, виникненню в організмі негативних патологічних процесів. Призначення методу релаксації – навчити людину управляти власними емоціями, відновлювати оптимістичний настрій,

викликати позитивні почуття у період психологічної кризи. Релаксацію необхідно зробити позитивною звичкою, зважаючи на особливості власної психіки, умови праці й побуту, оточення, середовище тощо.

Катарсис як метод означає систему різноманітних заходів зі зміцнення морального здоров'я. Катарсис сприяє моральному самоочищенню особистості, підтриманню духовної рівноваги. Найдавнішим засобом катарсису вважають церковну сповідь. Оволодіння навичками морального самоконтролю передбачає наявність у людини моральної волі, адже щодня необхідно оцінювати такі власні негативні почуття, як заздрощі, гнівливість, нетерпимість, недружелюбність тощо, уміти самокритично оцінити себе в ситуаціях виявлення таких почуттів. Іншим засобом морального самоконтролю є самопідбальорювання – спеціальне збудження життєвого оптимізму в собі [9, с. 410–411]. Індивідуальними засобами катарсису також можуть бути спілкування з природою; дружба з талановитими і благородними людьми, які є зразком для всіх; вміння слухати і насолоджуватися музикою; художня виконавська творчість тощо. Ці засоби добирає кожен менеджер самостійно. Може так бути, що в особистісній технології саморегуляції для певної людини одночасно необхідні індивідуальні засоби катарсису, а іншій достатньо одного, наприклад, спілкування з природою або відданим і надійним другом.

Кожен менеджер, чи це керівник вищого рангу, чи “польовий командир”, повинен володіти особистісними технологіями самопрезентації (самоіміджування, особистої привабливості та ін.). Суть самопрезентації полягає в тому, щоб завоювати увагу людей, створити в їхній психіці позитивні емоції, здобути статус привабливої для них людини. Технологія самопрезентації менеджера освіти базується на трьох групах якостей:

- моральні (відчуття цінності морального самовиховання і самовдосконалення; неперервність процесів самотворення особистості);
- психологічні (відчуття керівником колективу; налагодження комунікативних зв'язків; саморозвиток емпатійності; знаходження правильних підходів до “зірок” і референтних груп; інтуїтивне відчуття конфлікту);
- манери поведінки (володіння тілом, словом, жестом, мімікою; розуміння важливості особистого прикладу керівника у спілкуванні з людьми).

Неправильною є думка про те, що привабливими можуть бути тільки люди із красивою зовнішністю. Це дає певні переваги, але лише за умови наявності високого рівня загальної культури, професіоналізму, постійної копійки роботи над власним діловим іміджем. Успіх матиме той менеджер, який напрацював власну технологію самопрезентації у процесі

самовдосконалення особистісних і професійно-ділових рис. Необхідно також постійно пам'ятати, що педагогічне середовище, як внутрішнє, так і зовнішнє, є досить консервативним навіть у розумінні іміджу сучасного керівника.

Опитані під час експериментального дослідження вчителі на перше місце поставили такі риси директора школи, як уміння співчувати, співпереживати, високий рівень загальної культури (62% опитаних педагогічних працівників). Батьки звертають увагу на манери поведінки, володіння словом, уважність, уміння переконувати (47% опитаних батьків). Учні зазначають певні вимоги до одягу, зачіски, акцентують, що керівник повинен бути сучасним і доступним для спілкування (51% опитаних учнів).

У діловому соціумі будь-якої суспільної організації менеджерів, конструюючи власну технологію самопрезентації, доречно орієнтуватися на провідну позицію в опитуванні. Специфіка педагогічного середовища є такою, що необхідно одночасно брати до уваги і думку колег, і думку батьків (громадськості), й думку учнів. Поєднання позицій цих груп має бути оптимальним, адже батьки можуть не сприйняти імідж “дуже сучасного” керівника, вчителі – образ директора, що в спілкуванні запобігає перед учнями, учні – людину, “застебнуту на всі гудзики”, підкреслено діловиту, з авторитарними рисами стилю спілкування та ін. Професіоналізм менеджера – це та основа технології самопрезентації, яка потребує постійної роботи над собою, самопостережень і самоконтролю поведінки.

У наш час позитивний імідж став конструктором багатьох наукових і практичних видів діяльності. Найбільше різновидів технологій створення привабливого іміджу у політичного менеджменту. Формуються галузеві іміджології. У педагогічній діяльності, крім стереотипних уявлень про образ учителя, образ директора школи тощо, це питання не є опрацьованим. Проте стосовно діяльності керівника освіти можна використати напрацювання сучасної управлінської іміджології [5; 7]. Вона створила технології самопрезентації, орієнтовані на молодих керівників, менеджерів з досвідом роботи; розробила специфіку забезпечення ефекту особистісної привабливості жінок-керівників; здійснила корективи вікових і національно-регіональних особливостей людей; визначила підходи до керівників, які мають яскраво виражені природні дані, і до тих, хто таких даних не має.

Складністю в освоєнні індивідуальної технології самопрезентації для менеджера освіти є відсутність можливостей використання послуг іміджмейкера. Потреба бути самому собі іміджмейкером, вивчити “людський матеріал” свого організму й об'єктивно його оцінити – одна з найскладніших проблем у процесі розробки цієї технології. Зовнішні дані, зріст, маса, вік, погані чи добрі звички у спілкуванні – це той матеріал, над яким можна і потрібно працювати. Технологія складається з чотирьох компонентів:

візуальний образ, комунікативна механіка, флюїдне випромінювання, вербальний ефект. Кожний із цих компонентів – це міні-технологія, адаптована до потреб і можливостей конкретного менеджера та реальних ситуацій його спілкування. Вправи із зовнішньої привабливості мають сформувати природний стиль спілкування, щирю повагу до людей, прагнення бути корисним, порядність. Використовуються такі практичні заняття, як рольові ігри з відеозаписом, фізіономічні вправи, фейсбілдинг, ділова риторика, естетика одягу [9].

Специфіка технології самопрезентації менеджера освіти полягає в тому, що значна частина часу відводиться на “побудову” зовнішності. Фейсбілдинг (“будівництво обличчя”) передбачає визначення особливостей мимічних рухів у трьох частинах обличчя: лобній, носовій, на підборідді. Виділяють шість провідних мимічних емоцій: радість, гнів, здивування, страх, сум, зневага. А. С. Макаренко регулярно “робив своє обличчя” перед дзеркалом, вивчав, як зобразити на ньому почуття, наскільки це щиро і зрозуміло для вихованців. Особливу увагу треба приділяти усмішці. Усмішка може бути “світлою”, “сумною”, “радісною”, “скептичною” та ін. Менеджер повинен знати переваги і недоліки своєї усмішки, користуватися цим могутнім засобом у налагодженні контактів з людьми.

Комунікативна механіка як комплекс засобів взаємодії між однією людиною (керівником) і людською масою (колективом, класом) має забезпечити контакт та позитивний взаємний настрій. Важливими є такі принципи спілкування, як повага гідності людей, довіра, відкритість до критики. Приваблює також знання і дотримання національних традицій аудиторії, з якою спілкуються. Слід брати до уваги етико-психологічну специфіку слухачів.

У кожній соціальній організації лідером є той, хто володіє словом. В освіті лідерові риторичний конструкт технології самопрезентації сформувати і легше (бо він володіє риторикою відповідно до специфіки педагогічної професійної діяльності з університетської лави), і важче (адже риторична майстерність керівника у педагогічному середовищі, де в аудиторії слухачів можуть бути десятки риторів-майстрів, має бути надзвичайно високою). За висловом Цицерона, оратор повинен мати дві головні переваги: здатність переконувати точними доказами; вміння хвилювати душі слухачів своєю промовою [3, с. 298]. У технології самопрезентації менеджера освіти можна використовувати такі риторичні прийоми: логіка викладу, сила аргументації, побудова асоціації, емоційність, ефект пауз, акценту й інтонацій, літературні приклади, приклади з досвіду роботи, гумор, жарт, лексичні прийоми-порівняння, метафори, епітети, гіперболи. Найбільш вдало цілісний образ ратора виявляється в полеміці, дискусії. Проте необхідно пам’ятати: якщо дискусія переросте у конфлікт, то можна втратити значно більше в

авторитеті, ніж уже здобуто. Інтуїція має підказати менеджерів, чи доречною буде дискусія в певному місці його виступу. Мова повинна бути грамотною, аргументи мають стосуватися об'єкта дискусії, а не особистості опонента.

Технологічними прийомами самотренування риторичної майстерності є уявне проговорювання промов; промовляння вголос важких місць (з датами, прізвищами, цифрами); виступи в різноманітних аудиторіях; спостереження себе як промовця в дзеркалі, перегляд на відеозаписі; опитування присутніх під час промови за спеціально підготовленою анкетною; прослуховування й аналіз виступів відомих ораторів тощо.

У результаті цілеспрямованої діяльності з вироблення власної технології самопрезентації у менеджера з'явиться впевненість у власних силах, у правильній організації впливу на підлеглих і учнів, у тому, що його зрозуміють батьки і представники громадськості, що його сприймає оточення як професіонала та успішну людину. Сильна особистість створює довкола себе емоційне біополе, "флюїдне випромінювання", що притягує інших людей, забезпечує привабливій людині певний магнетизм, завдяки якому спілкування стає більш розкутим, мажорним, оптимістично-піднесеним. Виникає ефект співтворчості у взаєминах "керівник-підлеглий", "керівник-учень", "керівник-батько" та ін.

Отже, комплекс індивідуально-рефлексивних технологій самопрезентації менеджера освіти у процесі педагогічної й управлінської професійної діяльності забезпечить послідовність виконання дій і процедур самовдосконалення, виявлення кращих особистісно-ділових рис, потенційних можливостей організму для перетворення праці в джерело реалізації честолюбних планів та амбіцій, зростання її антропологічної зорієнтованості, формування стійкого інтересу до підвищення своєї людинознавчої компетентності. Це є ефективним засобом формування аксіологічних орієнтирів особистості педагога і технологій реалізації владних повноважень менеджера в інтегрованому педагогічному середовищі, що становить перспективу дослідження проблеми.

1. *Арская Л. П.* Япония: наука и искусство управления. М., 1992.
2. *Кириленко Л. Г.* Формування здорового способу життя нетрадиційними формами фізичної культури // Зб. наук. пр. Полтав. держ. пед. ун-ту ім. В. Г. Короленка. Сер. пед. науки. 2003. Вип. 5/6. С. 203–205.
3. *Мисник П.* Цицеронові лаври. К., 1981.
4. *Найн А. А., Сериков Г. С.* Проблема здоров'я учасників образовательного процесса // Педагогика. 1998. № 6. С. 53–57.
5. *Палеха Ю. І.* Іміджологія: Навч. посіб. К., 2004.

6. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. К., 1971.
7. Шепель В. М. Имиджология: Секреты личного обаяния. М., 1994.
8. Шепель В. М. Настольная книга бизнесмена и менеджера. Управленческая гуманитарология. М., 1992.
9. Шепель В. М. Человековедческая компетентность менеджера. Управленческая антропология. М., 1999.

PERSONAL TECHNOLOGIES SYSTEM OF EDUCATION MANAGER SELF-PRESENTATION

Lubov Kravchenko

*V. Korolenko State Pedagogical University of Poltava
Ostrograds'ky Str., 2, UA – 36 003 Poltava, Ukraine*

The article analyses the needs, ways and tools of creating the complex of education manager personal technologies in the process of continual pedagogical training. The special attention is dedicated to the methods of constructing healthy lifestyle technologies, self-image and personal attractiveness of a manager.

Key words: education manager, pedagogical technology, healthy lifestyle, image, personal attractiveness, self-presentation.

Стаття надійшла до редколегії 15.11.2006
Прийнята до друку 15.12.2006